

УДК 368: 336

С. В. Сокол, канд. екон. наук, доц.,
Харківський національний університет
будівництва та архітектури[©]

ЗМІШАНЕ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ: ДЕРЖАВА ТА АГРАРНИЙ СТРАХОВИЙ ПУЛ

У статті розкрито теоретичні підходи до визначення головних складових розвитку агрострахування в Україні та наголошено на застосуванні ефективних механізмів захисту сільгоспвиробників від агроризиків.

Ключові слова: страхова компанія, агрострахування, аграрний страховий пул, агровиробники, страхування сільськогосподарської продукції, державна підтримка агробізнесу, агроризики, сільгоспвиробники.

Постановка проблеми. З кожним роком, залежно від погіршення погодних умов, дедалі більше зростає потреба у страхуванні врожаю сільськогосподарської продукції. Щоб убезпечити врожаї від знищення, виробники страхують посіви від різноманітних ризиків, таких як смерч, повінь, град, засуха, підтоплення тощо. Ця тема є дуже актуальною, оскільки сільськогосподарське виробництво – одне з найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності, а частка сільськогосподарської продукції у ВВП України збільшується з кожним роком [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню та дослідженню особливостей розвитку агрострахування в Україні присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців. Так, характеристику основних етапів розвитку ринку агрострахування в Україні наводить О. М. Калашніков, аналіз стану і тенденцій розвитку сільськогосподарського страхування здійснює С. А. Навроцький, дослідження ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі та оцінку перспективи їхнього розвитку проводять А. В. Череп і Р. В. Шамрін.

Мета статті – розкриття теоретичних підходів до визначення складових розвитку агрострахування в Україні та розробка практичних рекомендацій із застосування ефективних механізмів захисту сільгоспвиробників від агроризиків.

Виклад основного матеріалу. Сучасний агросектор демонструє активний розвиток і збільшує обсяги виробництва, незважаючи на економічну та фінансову кризу протягом останніх років. Після створення зони вільної торгівлі з ЄС (ЗВТ) і скасування мораторію на вільний

продаж сільськогосподарської землі буде створена сприятлива ситуація для додаткового фінансування аграрних підприємств, що повинно, у свою чергу, позитивно впливати на значне зростання виробництва сільськогосподарської продукції в Україні [7].

На сьогодні багато фермерів не страхують посів із тієї простої причини, що не мають достатньої інформації про цю послугу, про конкретні види страхування. Крім того, у зв'язку з набранням чинності Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» лише 1 липня 2012 року, тільки декілька страхових компаній мають ліцензію на цей вид страхування. Зазначимо, що один із важливих моментів у законі – створення аграрного страхового пулу-організації, яка являтиме собою спілтовариство страхових компаній, що отримали необхідну ліцензію. Тепер тільки компанії – учасники аграрного страхового пулу зможуть надавати аграріям страхові послуги. Також Закон вводить чітко регламентовані страхові продукти, до яких застосовуватимуться стандартні умови договорів [1].

Сільськогосподарське страхування є одним з найефективніших засобів управління ризиками в аграрній сфері виробництва. Воно дозволяє найбільш повно поєднувати інтереси учасників ринку страхування та держави як сторони, першочерговим завданням якої є забезпечення продовольчої безпеки, стабільного розвитку сільськогосподарського підприємництва, зростання добробуту селян і їх соціального захисту.

Як підрахували експерти, загалом обсяг ринку страхування сільськогосподарської продукції в Україні становить близько 85,8 млрд гривень. У державній програмі зацікавлені всі учасники процесу. Як зазначив президент Української аграрної конфедерації Леонід Козаченко, за підсумками минулого маркетингового року (з липня 2011 до червня 2012 р.) втрати через несприятливі погодні умови становили близько 20 млрд грн. Згідно з дослідженням Міжнародної фінансової корпорації (IFC), яке здійснювалося за підтримки Канадського агентства з міжнародного розвитку, восени 2009 року в Україні було укладено 467 угод страхування озимих культур, найчастіше пшениці, ячменю, жита, рапсу – як від цілковитої, так і від часткової загибелі посівів. У держбюджеті на 2012 рік на субсидування страхування аграрних культур закладено 70 млн грн., у 2013 р. пропонувалося виділити на ці потреби 150 млн грн., у 2014 р. – 240 млн грн. У разі потреби ця сума могла бути збільшена на 30–50 млн гривень [2].

Таким чином, система страхування сільськогосподарської продукції здатна значно ефективніше забезпечувати відшкодування сільгоспвиробникам, ніж це робить держава своїми прямими виплатами з резервного фонду. На сьогодні ліцензію на право страхування

сільськогосподарської продукції отримали Українська аграрна страхова компанія, страхові компанії "Брокбізнес", "Страхові гарантії" та "Домінанта". За словами керівника програми ІФС "Розвиток агрострахування та агрофінансування в Україні" Гарі Роше, ці чотири страхові компанії можуть починати процес створення Аграрного страхового пулу, затвердити статут і призначити керівництво [2].

Державна підтримка агробізнесу, як високоризикованого бізнесу, не є українським ноу-хау. У більшості розвинених країн світу щорічно виділяють великі кошти на підтримку цього сектору економіки, крім того іноземними урядами створюються сприятливі умови для того, щоб аграрії змогли отримати компенсацію на випадок неврожаю від страхових компаній. Проведені дослідження світового досвіду в галузі страхування сільськогосподарського виробництва свідчать про функціонування в багатьох країнах національних систем страхування аграрних ринків. Наприклад, у США функціонує Федеральна програма страхування врожаю, яка включає оплату з федерального бюджету 60 % страхових премій і контролює перестраховування. Як результат, застраховано 70 % сільськогосподарських культур. У Канаді Державна програма страхування аграрних ризиків передбачає забезпечення рівня доходів фермерів не нижче 70 % від рівня за останні три роки і контролює перестраховування (застраховано 60 % культур). У Польщі держава забезпечує функціонування Страхового гарантійного фонду для здійснення 100 % виплат страхового відшкодування за договорами обов'язкового страхування відповідальності осіб, зайнятих у сільському господарстві. В Іспанії фермерам надають субсидії для сплати страхових премій і контролюється перестраховування; допомогу страховикам у здійсненні страхування аграрних ринків надає Страховий аграрний пул (застраховано 80 % культур). У більшості країн Європи (Італія, Франція, Німеччина, Австрія) держава бере мінімальну участь в аграрному страхуванні, контролюючи лише діяльність приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг. Найефективнішим при страхуванні аграрних ризиків є поєднання переваг американської та європейської моделей страхування. Прикладом цього є Іспанія [5].

В Україні агрострахуванням охоплено лише 3–5 % посівів сільськогосподарських культур. Торік держава не виділила жодної копійки на підтримку агрострахування, хоча раніше така практика існувала. Субсидювання страхових внесків селян розпочалося у 2005 р., коли в держбюджеті на це заклали 50 млн грн. Тоді держава платила за сільгоспвиробників половину страхового внеску. Тільки-но виплати з держбюджету припинилися, відразу скоротились і застраховані площі посіву [6].

Для того, щоб досягти рівня показників іноземних страхових компаній, необхідно розробити нову ефективну систему страхування сільськогосподарських ризиків за підтримки держави з одного боку, а з іншого – розвивати діяльність аграрного страхового пулу та розширювати чисельність його учасників. Основними принципами страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є:

- підтримка стабільності фінансового становища та кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших несприятливих подій, визначених у стандартних договорах страхування;
- обов'язковість укладення договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як умови при наданні сільськогосподарським товаровиробникам окремих видів державної підтримки та дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;
- рівна доступність до державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників незалежно від їх організаційно-правової форми;
- забезпечення відшкодування збитку, завданого сільгоспвиробникам внаслідок настання страхових подій, у розмірі, порядку та на умовах, встановлених цим Законом;
- виконання зобов'язань України у сфері міжнародної торгівлі [3].

Підсумовуючи вищесказане, можна підкреслити той факт, що страхова програма була розроблена з урахуванням усіх особливостей географічного розміщення та кліматичних умов України. Один з важливих моментів у Законі – створення аграрного страхового пулу-організації, яка являтиме собою співтовариство страхових компаній, що отримали необхідну ліцензію.

До функцій пулу потрібно включити стандартизацію роботи страховиків за субсидованими продуктами, затвердження єдиних тарифів і правил роботи. При цьому систематичне порушення терміну виплати страхового відшкодування повинно стати підставою для виключення страховика з пулу. Також Законом потрібно вводити чітко регламентовані страхові продукти, до яких будуть застосовуватися стандартні умови договорів [8].

Висновки. Аналізуючи приклади щодо страхування страхових посівів, можна зробити висновок, що агрострахування зменшує ризик втрати прибутку від непередбачуваних факторів, але цей вид страхування є вигідним для страхувальника, але не дуже вигідним для страховика, оскільки страховик несе більші збитки від цього виду страхування, аніж

страхувальник. Це може призвести до банкрутства страхових компаній і нездатності аграрного страхового пулу виплатити всі платежі за збитками.

Міжнародний досвід і економічні розрахунки, подані вище, показують, що передумовою для подальшого розвитку аграрного страхування є зменшення вартості страхових премій, але з умовою забезпечення перестраховування страхових ризиків державою. На противагу здійсненню прямих виплат такий підхід до організації державної підтримки дозволяє задіяти ринкові механізми для досягнення суспільних цілей. Це буде найбільш раціональним рішенням. Якщо витрати страхових компаній на виплати страхових ризиків поділити раціонально з державою, причому якщо навіть більшу частину витрат візьме на себе страховик (наприклад, 60/40 % виплат), то буде набагато легше виплатити фермерам їхні збитки та стимулювати на подальший розвиток агросектору, з підтримкою, з одного боку, страховиків, а з іншого – агробізнесу.

Саме тому необхідність подальшого розвитку нової системи субсидювання агрострахування є значимою подією. Завдяки об'єднанням зусиль держави та страхових компанії аграрний сектор може розвиватися дедалі більшими темпами. Це вагомий інструмент для покращення фінансового становища сільськогосподарського виробника з погляду його кредитоспроможності. Оскільки агровиробник зможе утримувати і контролювати свої витрати та доходи з посівів і своєчасно виплачувати кредит, то кредитори нададуть більшу перевагу саме цьому агровиробнику, аніж тому, який при будь-якому настанні стихійних або погодних ризиків залишиться без доходу.

Для успішного та стабільного розвитку сільськогосподарського страхування необхідно вжити ряд заходів для вдосконалення інституційного, законодавчого та регуляторного поля, а саме:

- розробити ефективний фінансовий механізм управління, розподілу й акумулювання коштів, що виділяються державою на агрострахування;
- розробити програму з постійного андеррайтингового моніторингу сільськогосподарських ризиків;
- розробити методичку визначення єдиних страхових і перестрахових тарифів на підставі актуальних актуарних розрахунків.

Результатом запропонованого підходу розвитку є зростання стабільності сільськогосподарського виробництва та доходів сільського населення. Це є однією з передумов стабільного економічного зростання країни. Запропоновані рекомендації до розробки страхових тарифів страхування сільськогосподарської продукції дозволять агровиробнику

отримати надійний страховий захист за доступною вартістю страхування, а державі – розвивати сільське господарство, адже без страхування надто ризиковано інвестувати в новітні технології аграрного виробництва. Розвиток аграрного страхування є необхідною ланкою розвитку аграрного сектору країни та фінансових установ.

Список літератури

1. Ассоциация товаропроизводителей АПК [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukragro.org/component/content/article/5/491-zakonproagrostrahuvannia.html>.
2. Господдержка никак не взойдет // Коммерсантъ Украина. – 2012. – № 160 (1650). – С. 15–18.
3. Калашніков О. М. Розвиток ринку агрострахування в Україні / О. М. Калашніков // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 54–57.
4. Навроцький С. А. Стан та тенденції розвитку сільськогосподарського страхування / С. А. Навроцький // Наука й економіка. – 2012. – № 1(25). – С. 61–68.
5. Перспективы развития агрострахования в Украине // Аграрные новости. – 2012. – № 25. – С. 5–6.
6. Поташній Ю. Незастрахований урожай / Ю. Поташній // Віче. – 2010. – № 21. – С. 7–9.
7. Потенціал сільськогосподарського ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrselko.com/market-potential/>.
8. Череп А. В. Аналіз сучасного стану ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств / А. В. Череп, Р. В. Шамрін // Агросвіт. – 2012. – № 5. – С. 11–12.

Отримано 28.12.2014

Summary

The article exposes the theoretical approaches to the determination of main constituents of development of agrarian insurance in Ukraine and draws attention to application of effective mechanisms of defense of agricultural businessmen.

Keywords: insurance company, agrarian insurance, agrarian insurance pool, agricultural businessmen, insurances of agricultural produce, state support of agribusiness, agricultural risks.